

ضوابط دعاوی قابل طرح در دیوان عدالت اداری

دکتر محمد امامی

دانشیار دانشگاه شیراز

دکتر سید مجتبی واعظی

استادیار دانشگاه شیراز

مهستی سلیمانی

نشر میزان

سرشناسه : امامی، محمد، ۱۳۲۷ -

عنوان قرارداد: ایران، قوانین و احکام

عنوان و نام پدیدآور : ضوابط دعاوی قابل طرح در دیوان عدالت اداری /

نویسندگان : محمد امامی، سید مجتبی واعظی، مهستی سلیمانی.

مشخصات نشر : تهران، نشر میزان، ۱۳۹۱

مشخصات ظاهری : ۳۸۴ ص.

شابک : 978-964-511-380-1

وضعیت فهرست نویسی : فیا

یادداشت : کتابنامه

موضوع : دیوان عدالت اداری — قوانین و رویه ها

موضوع : اقامه دعا — ایران

موضوع : آیین دادرسی مدنی — ایران

شناسه افزوده : واعظی، سید مجتبی، ۱۳۲۹ -

شناسه افزوده : سلیمانی، مهستی، ۱۳۶۵ -

رده بندی کنگره : ۸۰۷ الف / ۴۶۳۰ KMH

رده بندی دیویی : ۵۵۰.۵۳۲۵

شماره کتابشناسی ملی : ۱۶۷۷۵۷۴

۵۸۱

نشر میزان

ضوابط دعاوی قابل طرح در دیوان عدالت اداری

دکتر محمد امامی

سید مجتبی واعظی

مهستی سلیمانی

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۱

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

شمار: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۱-۳۸۰-۱

فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخرآزی، پلاک ۸۳ تلفن ۶۴۳۶۷۷۷۰

واحد بخش و فروش: خیابان سمیه، بین مفتح و فرصت، پلاک ۱۰۲، تلفن ۸۸۳۴۹۵۲۹-۳۱

دفتر مرکزی: خیابان شهید بهشتی، چهارراه سهروردی، خیابان کاوسی فر، کوچه نکبسا، طبقه اول، تلفن ۸۸۵۴۹۱۳۱

فهرست مطالب

مقدمه	۱۳
-------	----

فصل نخست: کلیات

گفتار نخست: مفهوم دعوا و انواع آن	۱۸
مبحث نخست: مفهوم دعوا	۱۸
مبحث دوم: انواع دعاوی	۲۴
گفتار دوم: مفهوم و انواع صلاحیت	۳۰
مبحث نخست: مفهوم صلاحیت	۳۱
مبحث دوم: انواع صلاحیت	۳۳
بند نخست: صلاحیت ذاتی	۳۳
الف) صنف	۳۳
ب) نوع	۳۴
ج) درجه	۳۶
بند دوم: صلاحیت نسبی	۳۶
مبحث سوم: اختلاف در صلاحیت	۳۷
گفتار سوم: ضابطه تشخیص دعوا در دادرسی اداری	۳۹
مبحث نخست: مفهوم ضابطه تشخیص	۴۰
مبحث دوم: انواع ضابطه تشخیص دعاوی اداری	۴۲
بند نخست: ضابطه اداری	۴۲
الف) ماهیت وسیله	۴۲
ب) ماهیت هدف	۴۴

.....	ج) ماهیت خطا	۴۵
.....	د) شکل عمل اداره (ماهیت رابطه)	۴۷
.....	بند دوم: ضوابط قضایی	۴۸
.....	الف) شخصیت خواهان	۴۸
.....	ب) شخصیت خواننده	۴۹
.....	ج) ماهیت خواسته	۴۹
.....	د) روش رسیدگی	۴۹
.....	گفتار چهارم: روند پیدایش دادرسی اداری	۵۰
.....	مبحث نخست: بسترهای تکرری و تاریخی	۵۱
.....	مبحث دوم: مدل‌های نظارت قضایی بر اعمال دولت	۵۲
.....	مبحث سوم: دادرسی اداری در ایران	۵۶

فصل دوم: نوع صلاحیت دیوان عدالت اداری

.....	گفتار نخست: رویکردها نسبت به نوع صلاحیت دیوان عدالت اداری	۶۳
.....	مبحث نخست: نظریه صلاحیت خاص دیوان عدالت اداری	۶۴
.....	مبحث دوم: نظریه صلاحیت عام دیوان عدالت اداری در رسیدگی به دعاوی علیه دولت	۶۶
.....	مبحث سوم: نظریه صلاحیت عام دیوان در دعاوی تحتانی از قواعد حقوق عمومی و دعاوی ناشی از آن	۶۸
.....	گفتار دوم: رویکرد مطلوب در نوع صلاحیت دیوان عدالت اداری	۷۲
.....	مبحث نخست: مبانی استدلالی و قانونی	۷۳
.....	مبحث دوم: لوازم رویکرد	۸۰
.....	مبحث سوم: نتایج رویکرد	۸۴

فصل سوم: ضابطه شخصی مبتنی بر شخصیت خواهان

.....	گفتار نخست: قانون و شخصیت خواهان در دیوان عدالت اداری	۹۲
.....	گفتار دوم: رویکردها نسبت به شخصیت خواهان در دیوان عدالت اداری	۹۴
.....	مبحث نخست: رویکرد نظریه صلاحیت خاص دیوان	۹۴
.....	بند نخست: مبانی استدلالی و قانونی	۹۴

فهرست مطالب □ ۷

الف) استناد به فلسفه وجودی دیوان عدالت اداری.....	۹۴
ب) لزوم استقلال شخصیت خواهان از خوانده.....	۹۵
ج) وجود تصویب نامه هیأت وزیران.....	۹۷
د) استدالات مبتنی بر تفسیر (مضیق) قانون.....	۹۸
بند دوم: نقد رویکرد.....	۱۰۰
مبحث دوم: رویکرد نظریه صلاحیت عام دیوان عدالت اداری.....	۱۰۲
بند نخست: مبنای استدلالی و قانونی.....	۱۰۳
بند دوم: نقد و بررسی رویکرد.....	۱۰۴
گفتار سوم: رویکرد مطلوب در باب شخصیت خواهان در دیوان عدالت اداری.....	۱۰۵
مبحث نخست: شخصیت خواهان در حوزه صلاحیت عام دیوان عدالت اداری.....	۱۰۵
بند نخست: مبنای استدلالی و قانونی.....	۱۰۶
بند دوم: محدودیت‌های شخصیت خواهان در حوزه صلاحیت عام دیوان.....	۱۰۸
الف) ذی‌نفع بودن خواهان.....	۱۰۸
ب) لزوم داشتن شخصیت حقوقی مستقل خواهان از خوانده.....	۱۱۱
مبحث دوم: شخصیت خواهان در حوزه صلاحیت خاص.....	۱۱۴
گفتار چهارم: دیدگاه رویه قضایی نسبت به شخصیت خواهان در دیوان عدالت اداری.....	۱۱۷
مبحث نخست: شخصیت خواهان در حوزه صلاحیت شعب دیوان عدالت اداری.....	۱۱۸
بند نخست: اختلافات شعب و صدور رأی وحدت رویه در سال ۱۳۶۸.....	۱۱۹
بند دوم: رویکرد اصولی پس از رأی وحدت رویه سال ۶۸.....	۱۲۱
بند سوم: استثنای در اعمال رأی وحدت رویه سال ۶۸.....	۱۲۸
بند چهارم: آراء و نکات تکمیلی.....	۱۳۲
مبحث دوم: شخصیت خواهان در حوزه صلاحیت هیأت عمومی دیوان عدالت اداری.....	۱۳۶

فصل چهارم: ضابطه شخصی مبتنی بر شخصیت خوانده

گفتار نخست: قانون و شخصیت خوانده در دیوان عدالت اداری.....	۱۴۴
گفتار دوم: رویکردها نسبت به شخصیت خوانده در دیوان عدالت اداری.....	۱۴۹

مبحث نخست: رویکرد نظریه صلاحیت خاص دیوان عدالت اداری نسبت به شخصیت خواننده	۱۴۹
بند نخست: استدلال مبتنی بر اصل تفکیک قوا	۱۴۹
بند دوم: استناد به صلاحیت استثنائی قوه مجریه در وضع آئین نامه	۱۵۰
بند سوم: استناد به منطوق قوانین	۱۵۱
مبحث دوم: رویکرد نظریه صلاحیت عام دیوان عدالت اداری نسبت به شخصیت خواننده	۱۵۳
بند نخست: استناد به فلسفه وجودی دیوان	۱۵۳
بند دوم: محصور نبودن اعمال اداری و اجرایی به قوه مجریه	۱۵۴
بند سوم: استناد به قوانین	۱۵۵
بند چهارم: انتقاد از نظریه تفسیری شورای نگهبان	۱۵۹
گفتار سوم: رویکرد مطلوب در رابطه با شخصیت خواننده در دیوان عدالت اداری	۱۶۳
مبحث نخست: شخصیت خواننده در حوزه صلاحیت عام دیوان عدالت اداری	۱۶۳
بند نخست: مفهوم دولت در حقوق اداری	۱۶۴
بند دوم: سازمان‌های اداری کشور	۱۶۷
بند سوم: دولت در دعاوی اداری	۱۷۰
بند چهارم: مفهوم دولت در دیوان عدالت اداری	۱۷۲
الف) استدلالات و مستندات	۱۷۲
ب) تبیین شخصیت خواننده در مصادیق دعاوی اداری	۱۷۹
۱- خواننده در دعاوی ابطال	۱۷۹
۲- خواننده در رسیدگی به شکایت از آراء مراجع شبه قضایی	۱۸۱
۳- خواننده در شکایات استخدامی	۱۸۳
مبحث دوم: خواننده در حوزه صلاحیت خاص دیوان عدالت اداری	۱۸۴
گفتار چهارم: دیدگاه رویه قضائی در رابطه با شخصیت خواننده در دیوان عدالت اداری	۱۸۷
مبحث نخست: دیدگاه رویه قضائی در رابطه با مصوبات اداری قوه قضائیه	۱۸۷
بند نخست: پیش از صدور نظریه تفسیری شورای نگهبان	۱۸۸
بند دوم: پس از نظریه تفسیری شورای نگهبان تا تصویب قانون جدید	۱۹۱

بند سوم: بعد از تصویب قانون جدید.....	۱۹۴
مبحث دوم: دیدگاه رویه قضائی نسبت به مصوبات اداری قوه مقننه.....	۲۰۱
مبحث سوم: دیدگاه رویه قضائی در رابطه نهادهای عمومی نامتمرکز.....	۲۰۸
بند نخست: نهادهای نامتمرکز محلی.....	۲۰۸
بند دوم: نهادهای نامتمرکز فنی.....	۲۱۰
بند سوم: نظام‌های حرفه‌ای.....	۲۱۶
مبحث چهارم: دیدگاه رویه قضائی درباره نهادهای مذکور در تبصره ماده ۱۹ از ابتداء تا کنون.....	۲۲۰
بند نخست: تصدیقات قضائی قوه قضائیه.....	۲۲۰
بند دوم: شورای نگهبان.....	۲۲۱
بند سوم: مجمع تشخیص مصلحت نظام.....	۲۲۲
بند چهارم: مجلس خبرگان رهبری و شورای عالی امنیت ملی.....	۲۲۴
بند پنجم: شورای عالی انقلاب فرهنگی.....	۲۲۴
مبحث پنجم: دیدگاه رویه قضائی درباره مراجع شبه قضائی.....	۲۲۹
بند نخست: حالت سکوت قانون نسبت به صلاحیت دیوان.....	۲۳۱
بند دوم: حالت تشکیک در صلاحیت دیوان.....	۲۳۹

فصل پنجم: ضابطه ماهوی تشخیص دعاوی قابل طرح در دیوان عدالت اداری

گفتار نخست: قانون و ماهیت دعاوی در دیوان.....	۲۴۶
گفتار دوم: رویکردها نسبت به جنبه ماهوی دعاوی در دیوان عدالت اداری.....	۲۴۹
مبحث نخست: رویکرد نظریه صلاحیت خاص دیوان.....	۲۴۹
بند نخست: استدلالات و مستندات.....	۲۵۰
الف) استناد به صلاحیت خاص دیوان عدالت اداری.....	۲۵۰
ب) استناد به فلسفه وجودی دیوان.....	۲۵۰
ج) استناد به تبصره ۱ ماده ۱۳.....	۲۵۱
د) نظریه مشورتی اداره حقوقی وزارت دادگستری.....	۲۵۱
ه) وجود آئین دادرسی مستقل برای رسیدگی در دیوان.....	۲۵۲
بند دوم: نتایج نظریه و انتقادات وارد بر آن.....	۲۵۲

مبحث دوم: رویکرد نظریه صلاحیت عام دیوان در رسیدگی به مطلق دعاوی علیه دولت	۲۵۵
بند نخست: استدلالات و مستندات	۲۵۶
الف) استناد به صلاحیت عام دیوان عدالت اداری در اصل ۱۷۳	۲۵۶
ب) استناد به فلسفه وجودی دیوان	۲۵۶
ج) استناد به منطوق قوانین	۲۵۷
بند دوم: نتایج نظریه و انتقادات وارد بر آن	۲۵۷
مبحث سوم: رویکرد نظریه صلاحیت عام دیوان در رسیدگی به مطلق دعاوی ناشی از تخطی از قواعد حقوق عمومی	۲۵۹
بند نخست: اعمال حقوق عمومی و صلاحیت دیوان	۲۵۹
بند دوم: استدلالات جهت اثبات صلاحیت عام دیوان در دعاوی ناشی از تخطی از قواعد حقوق عمومی	۲۶۰
الف) استناد به منطوق قانون	۲۶۱
ب) لازم الاجرا بودن تصمیمات دیوان	۲۶۱
بند سوم: دعاوی مسئولیت مدنی و صلاحیت دیوان	۲۶۲
الف) صلاحیت دیوان در رسیدگی به دعاوی مسئولیت مدنی	۲۶۳
ب) عدم صلاحیت دیوان عدالت اداری در رسیدگی به دعاوی مسئولیت مدنی	۲۶۳
بند چهارم: انتقادات وارد بر این رویکرد	۲۶۶
گفتار سوم: رویکرد مطلوب درباره جنبه ماهوی دعاوی در دیوان عدالت اداری	۲۶۶
مبحث نخست: جنبه ماهوی دعوا در حوزه صلاحیت عام دیوان عدالت اداری	۲۶۹
بند نخست: شناخت اعمال قابل شکایت اداره در دیوان عدالت اداری	۲۷۲
الف) تعریف عمل اداری	۲۷۳
ب) اقسام عمل اداری	۲۷۵
بند دوم: جهات رسیدگی به دعاوی در دیوان	۲۸۰
الف) تخطی از قواعد حقوق عمومی در اصل تصمیم اداری	۲۸۰
۱) خلاف قانون بودن	۲۸۱
۲) خلاف شرع بودن	۲۸۶

۲۹۰.....	۳) برخلاف اصول کلی حقوق عمومی بودن
۲۹۰.....	ب) تخطی از قواعد حقوق عمومی در رابطه با مرجع صادرکننده تصمیم
۲۹۳.....	ج) تخطی از قواعد حقوق عمومی در حوزه تشریفات اداری
۲۹۴.....	بند سوم: ضابطه ماهوی در هر یک از مصادیق دعوای اداری
۲۹۴.....	الف) دعوای ابطال
۲۹۵.....	ب) دعوای استخدامی
۲۹۶.....	ج) رسیدگی شکلی به آراء مراجع شبه قضائی
۲۹۷.....	مبحث دوم: ضابطه ماهوی در حوزه صلاحیت خاص دیوان عدالت اداری
۲۹۷.....	بند نخست: شناخت دعوای حقوقی قابل شکایت در دیوان عدالت اداری
۳۰۲.....	بند دوم: شرایط طرح دعوای حقوقی در دیوان
۳۰۲.....	الف) ناشی بودن دعوای حقوقی از تخطی از قواعد حقوق عمومی در اعمال اداری
۳۰۴.....	ب) مطرح شدن به انضمام دعوای اداری
۳۰۶.....	بند سوم: مصادق‌های مختلف تضییع حق بواسطه اعمال اداری و صلاحیت دیوان
۳۱۱.....	گفتار چهارم: دیدگاه رویه قضائی در رابطه با جنبه ماهوی دعوای قابل طرح در دیوان
۳۱۱.....	مبحث نخست: دیدگاه رویه قضائی نسبت به موضوع رسیدگی در دیوان عدالت اداری
۳۱۱.....	بند نخست: تصمیمات غیراداری
۳۱۷.....	بند دوم: تصمیمات اداری
۳۱۸.....	الف) تصمیمات اداری یک جانبه
۳۱۹.....	ب) تصمیمات اداری دو جانبه
۳۲۶.....	بند سوم: دعوای تبعی ناشی از تصمیمات اداری
۳۲۷.....	۱) موضوع الزام به پرداخت بهای اراضی یا معوض آن به تبع حکم به استحقاق
۳۳۲.....	۲) دعوای مطالبه غرامت
۳۳۸.....	مبحث دوم: جهات رسیدگی به تصمیمات اداری
۳۳۸.....	بند نخست: خلاف قانون اساسی بودن
۳۴۰.....	بند دوم: خلاف شرع بودن

- بند سوم: مغایرت با فرامین رهبری ۳۴۵
 بند چهارم: خروج از اختیارات و محدوده صلاحیت ۳۴۹

نتیجه گیری

- الف) ضوابط تشخیص از منظر قانون ۳۵۵
 ب) ضوابط ارائه شده از سوی دکترین ۳۵۹
 ۱) دیدگاه نظریه صلاحیت خاص دیوان عدالت اداری ۳۶۰
 ۲) دیدگاه نظریه صلاحیت عام دیوان عدالت اداری در دعاوی علیه دولت ۳۶۱
 ۳) دیدگاه نظریه صلاحیت عام دیوان عدالت اداری در تخطی از قواعد حقوق عمومی و دعاوی ناشی از آن ۳۶۲
 ج) ضوابط اتخاذ شده در رویه قضائی ۳۶۳
 د) ضوابط ارائه شده در رویکرد مطلوب ۳۶۷

منابع و مآخذ

- کتاب: ۳۷۳
 مقالات: ۳۷۴
 جزوه درسی: ۳۷۷
 پایان نامه: ۳۷۷
 منبع نرم افزاری: ۳۷۷
 منبع لاتین: ۳۷۸
 منابع اینترنتی: ۳۷۸

دیوان عدالت اداری از جمله نهادهای اساسی است که به موجب اصل ۱۷۳ قانون اساسی، زیر نظر قوه قضائیه رسیدگی به دعاوی مردم علیه تصمیمات و اقدامات واحدها، مأموران دولتی و احقاق حقوق آن‌ها را برعهده دارد. یکی از مسائل مهم و پرمناقشه در این زمینه، مربوط به محدوده صلاحیت دیوان عدالت اداری در برابر محاکم عمومی دادگستری است. با وجود تفکیکی که در نظام قضائی ما میان دعاوی قابل طرح در دیوان عدالت اداری و محاکم عمومی دادگستری وجود دارد، شناسایی ضوابطی که بر اساس آن، قطعات دیوان به تشخیص دعاوی قابل طرح در دیوان بپردازند، از اهمیت زیادی برخوردار است. شناسایی و معرفی این ضوابط، بر شفافیت حوزه صلاحیت این مراجع می‌افزاید و مانع از تعرض و تجاوز هر یک از این مراجع به محدوده صلاحیت دیگری خواهد شد.

ضابطه تشخیص دعاوی قابل طرح در دادرسی اداری، در نظام‌هایی موضوعیت پیدا می‌کند که دارای نظام دادرسی دوگانه‌ای برای رسیدگی به دعاوی عادی و دعاوی اداری هستند و یا علیرغم وجود نظام یگانگی قضائی، به نحوی قضائی ویژه دعاوی اداری را پیش‌بینی نموده باشند. از آن‌جا که در نظام حقوقی ما نیز به لحاظ وجود دیوان عدالت اداری، دوگانگی قضائی نسبی در رسیدگی به دعاوی عادی و اداری وجود دارد، شناخت ضوابط تشخیص دعاوی قابل طرح در نظام دادرسی اداری، ضروری است.

مفاد اصول ۱۷۳ و ۱۷۰ قانون اساسی و مواد ۱۳ و ۱۹ قانون دیوان عدالت اداری (ماده ۱۱ قانون سابق)، در باب دعاوی قابل طرح در دیوان، به طور واضح و شفاف تنظیم نشده است. علاوه بر این، در رابطه با نوع صلاحیت دیوان عدالت اداری در مقابل صلاحیت محاکم عمومی دادگستری، اختلاف نظر وجود دارد که تبعاً موجب اختلاف نظر دکرین حقوقی در معرفی دعاوی قابل طرح در دیوان عدالت اداری شده است. از سوی دیگر، رویه قضائی در چنین فضای مبهم و متشتتی در حال شکل‌گیری بوده است. به دلیل تأثیرپذیری آراء قضائی از استنباط قضات از قوانین و نیز از

نظریه‌های حقوق‌دانان، بدیهی است که ابهام و تشتت موجود در حوزه قانون و دکرین، به آراء قضات نیز راه پیدا کند و طبیعتاً شاهد تعارض در میان آراء قضات دیوان باشیم. اما از آن جا که هیأت عمومی دیوان عدالت اداری، قانوناً ملزم به ایجاد وحدت رویه و حل تعارضات است، رویه سی ساله دیوان عدالت اداری، مطمئناً باید قدمی برای حل این تعارضات برداشته باشد و رویه واحدی را حاکم ساخته باشد. البته ایجاد رویه قضائی واحد لزوماً به این معنا نیست که آن رویه فاقد ایراد و اشکال است.

با لحاظ چنین شرایطی، شناسایی ضوابط تشخیص دعاوی قابل طرح در دیوان، مستلزم آن است که به طور جامع در رابطه با اشارات قانون، دکرین مطرح شده و نیز رویه قضائی موجود در باب دعاوی قابل طرح در دیوان، پژوهشی صورت گیرد؛ پژوهشی که در خلال آن محدودیت‌ها و ظرفیت‌های قانونی تبیین گردد، مباحث مطرح شده در دکرین بررسی و نقد شود و رویه اتخاذ شده در آراء قضائی دیوان عدالت اداری کشف گردد و نهایتاً به شناسایی ضوابط تشخیص دعاوی قابل طرح در دیوان عدالت اداری نائل آید. پژوهش حاضر با در نظر گرفتن این هدف، به مطالعه ضوابط تشخیص دعاوی قابل طرح در دیوان عدالت اداری از منظر قانون، دکرین و رویه قضائی می‌پردازد. در هر فصل، سعی شده است که با رویکردی تحلیلی، به تبیین رویکرد مطلوب در باب ضابطه تشخیص پرداخته شود. تا ضمن بیان این که از منظر قانون و دکرین حقوقی ضابطه تشخیص صلاحیت دیوان عدالت اداری چیست و رویه قضائی از میان دیدگاه‌های متعارض در این باره، کدام یک از رویکردها را پذیرفته است، این مطلب نیز روشن گردد که رویکرد مطلوب درباره ضابطه تشخیص صلاحیت دیوان، با توجه به فلسفه وجودی دیوان و شأن و جای گاه این مرجع، چه رویکردی است، و سایر نظریه‌ها و رویه قضائی تا چه اندازه با آن منطبق‌اند یا از آن فاصله دارند.

بنابراین، سؤال اصلی پژوهش حاضر این است که برای تشخیص دعاوی قابل طرح در دیوان عدالت اداری چه ضوابط و معیارهایی وجود دارد؟

در مسیر پاسخ گویی به سؤال اصلی پژوهش، پرسش‌های دیگری نیز مطرح می‌شوند که به عنوان سؤال‌های فرعی پژوهش، به آن‌ها خواهیم پرداخت. از جمله مهم‌ترین سؤال‌های فرعی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: دیدگاه قانون، دکرین و رویه قضائی در خصوص نوع صلاحیت دیوان و ضوابط تشخیص دعاوی چیست؟

رویه قضائی تا چه اندازه با ضوابط و معیارهای مطرح شده در دکترین تطابق دارد؟ در تشخیص معیار شخصی، شخصیت طرفین دعوا چگونه تعریف می‌شود؟ در تشخیص معیار ماهوی کدام تقسیم‌بندی از اعمال دولت، ملاک قرار می‌گیرد؟ مفهوم احقاق حق در دیوان عدالت اداری چگونه تفسیر می‌شود؟ آیا در حوزه حقوق مالی و تقاضای جبران خسارت، دیوان می‌تواند به دعاوی مسئولیت مدنی دولت رسیدگی نماید؟ به عبارت دیگر آیا محدودیت دادگاه‌های اداری در رسیدگی به دعاوی مدنی مطلق است یا استثنائاتی دارد؟ رویکرد مطلوب در باب نوع صلاحیت دیوان و ضوابط تشخیص دعاوی قابل طرح در آن چیست و ضوابط مطرح شده تا چه حد با آن فاصله دارد؟

از آن جا که رسیدن به پاسخ سؤال‌های فوق نیازمند مذاقه در قانون، دکترین و رویه است و باید با اشراف به وضعیت موجود و با نگاه انتقادی و تحلیلی، رویکرد مطلوبی ترسیم گردد، روش تحقیق، روش کتابخانه‌ای است که با رویکردی توصیفی - تحلیلی به دنبال پاسخ‌گویی به سؤالات تحقیق است و در این راه از کتاب‌ها، مقالات، آراء دیوان عدالت اداری و دیوان عالی کشور استفاده خواهد شد.

برای ورود به بحث ضوابط تشخیص دعاوی قابل طرح در دیوان عدالت اداری، مقدماً داشتن آگاهی‌هایی در باب مفهوم دعوا و انواع آن برای آشنایی با جای گاه دعاوی اداری در میان انواع دعاوی، مفهوم صلاحیت و انواع آن - به لحاظ ارتباط تنگاتنگی که میان موضوع پژوهش و صلاحیت وجود دارد - مفهوم ضابطه تشخیص و انواع آن در نظام‌های دارای قاضی ویژه دعاوی اداری و همچنین اطلاعاتی درباره پیشینه دادرسی اداری در ایران و جهان لازم است. فصل کلیات، عمده‌دار تبیین موارد مذکور خواهد بود.

در فصل دوم، به تشریح نوع صلاحیت دیوان عدالت اداری، به لحاظ عام یا خاص بودن می‌پردازیم. در اهمیت این فصل همین بس که پایه و مبنای دکترین مطرح شده در باب دعاوی قابل طرح در دیوان و ضابطه تشخیص آن، دیدگاه آن‌ها نسبت به نوع صلاحیت دیوان عدالت اداری است.

ضوابط و معیارهای تشخیص دعاوی را در یک تقسیم‌بندی کلی می‌توان به شخصی و ماهوی (نوعی) تقسیم کرد. ضابطه شخصی به تأثیر گذاری شخصیت طرفین دعوا و ضابطه ماهوی به موضوع و جهات رسیدگی در دعوا توجه دارد. ضوابط مذکور را به

تفکیک در سه فصل جداگانه بررسی خواهیم کرد. در فصل سوم ضوابط شخصی مبتنی بر شخصیت خواهان، در فصل چهارم ضوابط شخصی مبتنی بر شخصیت خوانده و سرانجام، در فصل پنجم، ضوابط ماهوی (نوعی) را از دیدگاه قانون، دکترین و رویه شناسایی کرده و در هر فصل رویکرد مطلوب در رابطه با ضابطه مطرح شده را نیز تبیین خواهیم کرد.

www.ketab.ir